

Изази Суботом.

Цијена:
За ЦРНУ ГОРУ и АУ-
СТРО-УГАРСКУ (с БОС-
НОМ и ХЕРЦЕГОВИНОМ)
на годину 6 ф., на по год.
3 ф., на четврт године 1 ф.
и 50 новчића.

За све остале земље у
ЈЕВРОПИ и АМЕРИЦИ: на
годину 20 франака, на по
године 10 франака, на чет-
врт године 5 франака.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата плаћа се у
платеним писмима непо-
средном администрацији „Гл.
Црногорца“ на Цетиње, а
може се и картом уплати-
тицом на пошту у Котор.
Дописе пишу се уредниш-
тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
реда 5 новч. За огласе веће
и на дуже вријеме мање.

ЦЕТИЊЕ, 7. Новембра.

Само проклету дужност испуња-
вамо, кад се и овом приликом усуђу-
јемо да такнемо у једно питање, ко-
је чисто пријети да изгуби не знаш
ни сам како, да се без попа и опије-
ла закона међу мртве.

Мислимо ту питање уцињско, то
дерно питање које ево већ више од
по године мучи и нас и Јевропу, а
нико није у стању да му краја и из-
лаза догледа.

Ситуација у погледу овог питања
донеста је непојимна. Питање само по
себи изгледа чисто и јасно, и да не-
ма уз њега друге којикаве примјесе,
оно би се могло ријешити за по дана
без по муке.

Али разноврсни интереси велики-
јех сила опдели су око њега читав
један митичан круг и у том кругу
стоји Црногорац разапет као Проме-
теј на стијени, трпећи при том још и
Танталове муке, јер што нам се је-
дном руком пружа то се другом уз-
има.

Како рекосмо, питање уцињско
само по себи не би могло никоме за-
давати јада, најмање пак истијем ве-
ликијем силама, јер коријен за рјеше-
ње његово лежи у јаснијем одредбама
берлинског уговора, а овај имао би
да служи за правилик свјема и сва-
коме, кога се тиче један или други
дио источног питања.

По томе уговору ми бисмо има-
ли да добијемо Уцињ с околином, и
да је искрености на дјелу онолико ко-
лико је има на језику, да би био
Уцињ у нашој руци, шта више не
би ни испадло из наших руку по што
смо га ми у часном боју јуначком на
сабљи отели и својом крвљу добитак
свој у јевропски регистар укњижили.

Да је искрености на дјелу ондје
гдје је има толико на језику, не би се
црногорско питање пребијало с Плава
и Гусиња на Хоте и Груде а онет с
овијех на Уцињ, и не би данас ви-
сјело у ваздуху и о доброј вољи Дер-
виш-паше у коју ми имамо пуно ра-
злога да сумњамо.

Ни једнога часа не би почаскла
порта (а о самијем Арбанасима није
вриједно ни зборити) да преда и У-
цињ и још више од тога Црногорци-
ма, само кад јој се неби приштава-
ло на једно ухо једно а на друго он-
ет са свијем друго нешто што се с
првим ни најмање не слаже.

Али ми смо по несрећи изабрали
да пружимо Јевропи арену за трка-
лиште, за изигравање њенијех супрот-
нијех интереса, за разбојниште (на ко-
ме силе спују замке једна против
друге и спремају велике засједке за
краве сукобе који ће међу њима на-
ступити кроз краће или дуже ври-
јеме.

Само на тај начин може се ра-
зумјети и протумачити ова данашња
ситуација, којој равне нема у истори-
ји. Само на тај начин може се схва-
тити, како је могуће да велике силе
саме своје рођено дјело изигравају и
себе позицијем строгом суду историје
нештедице излажу.

Берлински је уговор дјело њихо-
во, и оне ето запису баш код најси-
тнјег дијела тога уговора, код оне
ситне мрвице коју су досудиле Црној
Гори и која се зове Уцињ.

Свак би се изложно грозном под-
смјеху цијелога свијета ко би само и
помислити могао, да је цијела Јевропа,
сложена и у концерту, немоћна пред је-
дним побјеђеном и трошном Турском у

изведењу једног сићушног дијела бер-
линског уговора. А ипак се фактично у-
казује њена немоћ, јер ево прође више
од двије године како Јевропа не може
да савлада ни једно мале црногорско
питање.

Кад се том појаву потраже дубљи
и прави узроци, онда се они не могу
наћи у оскудици моћи јевропске него у
оскудици искрености међу силама, о ко-
јој смо већ мало више помен учинили,
у оскудици сагласности у циљевима и
начину поступања међу њима.

Кад би се у рачун узимало само
оно, што поједине силе у својим пар-
ламентима или преко својих државника
овим или оним начиним изјављују, онда
не би могло бити сумње о томе, да су
све велике силе сложне у мишљењу, да
ваља уговор берлински извести, јер то
смо чули не само од Гледстона него и
од Биконсфилда и Бисмарка и Хајмерла
и свијех другијех. Но кад дође до са-
мога дјела, онда се тек покажу у сила
разне боје и разни топови, онда се је-
дни граде модератори, други регулато-
ри, а трећи презају од свакога корака
као да ће свијет пропасти, ако се Тур-
чину даде мало испод ћеса.

Услијед таквог начина поступања
ево до чега смо дошли. Сједињена флота
јевропска стоји без икаква посла и
задатка у которском зајеву, а Уцињ
још у турским рукама. Кад је Гледстон,
у слијед пријетње Риза-пашине, пред-
ложио силама великијем да се једним о-
збиљним и енергичним кораком учини
крај турскијем нападима, тада су се
паше неке велике силе које су се про-
тивиле томе, а тијем је пресјечена сва-
ка даља акција против Турске. Јесу ли
то управ и жељеле исте сие? Друго
што не може се ни претпоставити, јер
исте силе, одбијајући приједлог Глед-
стона, нијесу изашле на сриједу с ни-
каквим новим приједлогом који би по
њиховој памети бољи био, дакле мора
се у даљој анализи и то закључити да
те силе и нијесу никакво за то, да се
Турска примора да испуни своје об-
везе.

Шта онда остаје?

Остаје то, да сједињена флота под-
носи поругу Солзбријеву и његовијех
другова, а судати да се титра с цијелом
Јевропом шаљући у свијет телеграме,
како ће се Уцињ за два за три дана
предати.

Међу тијем паше се у Скадру сва-
ки час смјењују, по што сваки своју у-
логу по упутству добијеном из Цариг-
града одигра. Сада је смјенио Риза-
пашу Дервиш-паша, и овај је почео већ
да ради тамак као и његови претход-
ници. Обично сваки од њих буде при
доласку свом или одишта убијен, као
песрети Мехмед-али, или се бар пусти
у свијет глас да су га убили, као оно
лане што бијаше глас за Муктар-пашу.
Тако је удешено и за Дервиш-пашу;
он истина није погинуо, али су „Арба-
наси“ покушавали да му спријече дола-
зак у скадарски вилајет, па и ако није
он сам „погинуо“, оно јепеки његов из-
аславник којег је он послао у Уцињ да
„наговара Уцињане на мирну предају“.

Осим тога, иста комедија повтора-
ва се и под Дервиш-пашом као и под
његовим претходницима. И он позива на
састанак „главаре од лиге“, држи им
„поучне бесједе“ да се мирно владају,
пријети им како у њега нема шале, ка-
ко је царска озбиљна те се Уцињ мора
на миру предати Црногорцима и т. д. А
опет „главари лиге“ исто као папагаји
читају своје лекције: како не ће дати
Црногорцима ни једне пед земље, како

ће прије погинути сви до једнога — и
већ како се даље зове тај стари отр-
цани шендријан скадарски.

А док се ове сцене изводе јавно
на позорници пред Јевропом, докле Дер-
виш-паша иза кулисна дресује своје
Арбанасе за што јачи отпор, додаје им
пушке, храну и џебану, организује им
војску, даје им градити утврђења, у
кратко: спрема их чим више и што бо-
ље може да у часу потребе стану на
отпор — вољи Јевропе.

А Јевропа — као Јевропа: и хте-
ла би и не би, учини један корак на-
пријед па онда одмах десет назад; осим
тога један вуче десно, други лијево;
један се „иргоди, други се испод мукла
смјеје цијелој работи и још се радује
срамоти Јевропе, ма да је у томе и је-
дан дио његовог сопственог ругла!

Жалосна слика моралног пада, под
којим нам се представља најпросвјетље-
нији дио цијелога свијета! Дако ско-
ријем напје каква грмљавина која ће
рашчистити и ову несносну кужност у
атмосфери Јевропе!

У једној од потоњијех сједница у-
гарске делегације питао је Макса Фалк,
главни уредник пештанског „Лода“,
министар иностраних дјела: је ли њему
позната нота којом се турска влада жа-
ли на насиља што их почињу Црно-
горци над Арбанасима, и јесу ли исти-
нита та насиља?

Заступник аустро-угарског мини-
стра иностраних дјела, начелник одје-
љења Калај одговорио је питању, да је
министарству позната та нота, јер је и
у Бечу предана; но још прије тога
извјестио је аустро-угарски заступник у
Цариграду своју владу о тој турској
ноти, а у слијед тога аустро-угарски
министар иностраних дјела потражио је
о томе извјештај од аустро-угарскијех
заступника на Цетињу и у Скадру. Ови
су му одговорили, да је до душе исти-
на да је у Подгорици и Снузу неколи-
ко Мухамедоваца уапшено, но не он-
лико колико у ноти турској пише, не 40
него само 12 лица, а ови су ухваћени
у сумњи да су подстакнути од лиге
хтејли буну да дигну у Црној Гори. Од
овијех 6 је осуђено на смрт, 6 на та-
мницу; но и пак је Квиз Црногорски
не само ублажио ову пресуду, но још
обећао да ће приликом предаје Уциња
издати општу амнестију.

Осим тога одговора, који се стро-
го односи на ствар рад које је питање
положено, нашао је г. Калај за добро
да још и ово дода:

„Но ми нијесмо само тражили из-
вјештај о томе, него смо још и упути-
ли нашега заступника на Цетињу да
Квизу Црногорском озбиљно обрати паж-
њу на то, како у његовом сопственом
интересу много лежи, да према Муха-
медовцима који у његовој земљи живе
поступа попустљиво и штедљиво. Наше
министарство иностраних дјела чинило
је то не само сад, него смо ми то има-
ли на уму још прије, јер се порта с
подобним тужбама обраћала к нама још
с пролећа, и ми смо и тада Квизу Цр-
ногорском учинили ражљивим на могуће
пошледине таквог поступка, и као што
црвена књига доказује, аустро-угарска
је влада била, која је не само у инте-
ресу црногорских Мухамедоваца него и
у интересу католичких Арбанаса који
би по конвенцији имали припасти Црној
Гори, свој глас подигла. У слијед тога
посланици у Цариграду саставили су
формулу, под којом се од стране ве-
ликијех сила Арбанасима осигурава вје-

ра и имање. Ова формула наћи ће сво-
је мјесто у оном документу, којим ће
се од стране великијех сила потврдити
предаја Уциња.“

Овијем одговором задовољно се
питао, само је додао како сад Турска
ваља да покаже ко је истину рекао: она
или влада аустро-угарска. Дакле пошто-
вани Макса Фалк претпоставља да ње-
гова аустро-угарска влада можда није
истину казала у овој ствари.

Кад дакле у аустро-угарскијем де-
легацијама има и таквих људи који
радије турској него својој рођеној влади
вјерују, онда би смо ми с наше стране
само за људу ријечи трошили кад би-
смо се потхватили да од своје стране
потврдимо ријечи аустро-угарскога ми-
нистарства иностраних дјела у овој
ствари. А турска влада морала би пасти
на теме, кад се не би и даље служила
средствима неистинитијех и измишљени-
јех потвора која њој у прилог иду, до-
кле год међу државницима јевропскијех
сила има људи који више њој вјерују
него својој рођеној влади.

Што се тиче савјета и препорука,
које удељује аустро-угарска влада Цр-
ној Гори у погледу њеног поступања са
Мухамедовцима, ми смо свакоме јако
благодарни на добру радијем савјетима,
а да како тек не бисмо били своме пр-
вом и најближем сусједу. Но у овом
случају чини нам се да су ти савјети
извишњи, јер беспредметни. У поступа-
њу свом према својим Мухамедовцима
Црна Гора не само да је попустљива и
штедљива, него чини нам се да је и
сувише штедљива и попустљива, толико
да већ прелази ону границу, коју јој
морају повлачити њени сопствени инте-
реси. Ту ће свиједоку дати Црној Гори
сви који је из ближе познају, који у
њој живе. Кад бисмо се ми угледали у
њске државе, које су од нас много сил-
није и далеко просвјетљеније, наш посту-
пак према Мухамедовцима морао би би-
ти са свијем друшћу. Нама су познате
државе јевропске, у којима су тамошњи
државни грађани, без икаквог доказа о
дјелу, по неколико година држани у
тамници, а нама се ево овдје препору-
чује да будемо штедљиви и попустљиви
према људма, за које је доказано —
као што ће се свак увјерити из судске
истраге, ако нам влада наша дозволи,
да је овдје саопшито, — да су сире-
мали устанак у новозадовненом крају
Црне Горе, и то устанак, који је по
турском обичају са сјечом и крвљу, са
коначним истребљењем свих хришћана
у том крају скопчан. То су зајереници
сами од своје воље на испиту признали.
Сад помислимо: шта би било да влада
наша није ушла у траг тој зајери? Ко
би одговарао за ону силну крв, која би
се пролила сјечом турском, и за невине
жртве хришћанске које би подлегле пр-
волаштву турском? Није ли влада цр-
ногорска заслужила признање Јевропе,
што је за времена спријечила крвави по-
кољ, из којег Бог зна шта би се сво
изгудити могло?

И нама се препоручује да штеди-
мо људе, који су у нашој рођеној кући
тај покољ, ту сјечу припремали!

А гдје је та држава на свијет, која би
такве људе штедјела? Је ли то Аустро-
Угарска? или Немачка? или Француска?
Нек нам се не зајери што ћемо рећи,
али ми мислимо да се не ћемо преварти-
ти ако кажемо да би овакви људи у ти-
јем као и свијем другијем државама та
вјешталина висјела.

Наш је узвишени Господар сушта
доброта срца и душе. Он у великој ми-
лости својој може опростити овим за-

ковцима, и кад им он опрости, опрашта им и цијела земља. По нити Господар хоће нити народ може подијети да се у овој земљи усновиш као врховно начело да се штеде људи који земљи овој о глави раде.

Што се тиче поштовања вјероу-хамедовске и имања њихова, и ту је свака препорука излишна, јер ми смо и без препорука и прије препорука познати да не такнемо ни најмање у вјеру мухамедовску, а већ имање њихово као и свачије у Црној Гори стоји и стојаће недирано. Ми ип од једне царије турске нијесмо правили магазин за стовариште славине и крметине; ми ни од једне њихове задужбине религиозне нијесмо градили зграде за своје државне или приватне потребе, по све им је код нас очувано у најбољем реду. А за одржање реда у новобивелим крајевима ми још нијесмо нијесмо увели пријеке судове нити вешала подигли.

Ко има очи да види, нека види.

Бесједа Гледстонова о источном питању.

Као обично сваке године тако је и ове године начелник вароши Лондона, који се тамо зове „лорд мајор“, држао банкет, у којем су учествовали сви чланови владе и на којем се обично држе разне здравце политичкога садржаја. Ове године ишчекивао се с великом љубопитљивошћу говор Гледстонов, од којег су много зебли у Бечу и Берлину, страхујући да ће Гледстон Бог зна с каквим пламовима на сриједу изаћи. Та зебња била је потпуно неоснована, јер Гледстон је овом приликом говорио умјереније но икад, што му и сами бечки листови признају. Његов говор дијели се на двије половине: у првој, краћој, говораше он о првом питању; у другој о питању источном. Како се ово питање нас највише тиче, то ћемо овдје по „Дели Њусу“ допјети извод тога другог дијела. Ево га:

„Пред нама је овдје, мој лорде, велико једно питање, које се обично зове питање источно и које ми не можемо превидјети. Ми смо били овдје доста срећни, јер и ако је разлика у политичком мишљењу била оштра у свој земљи за читавих година, чини се, ми били у стању да усвојимо изјаву владе за којом смо дошли, и да се поводимо по њеним напорима и радимо за оне цијели, које је она аутентично као своје проглашавала. Ето, мој лорде, на овом мјесту на којем ја данас стојим, потоњи први министар рекао је нема томе још ни двије године, да ће уговор берлински који је баш у ово доба закључаван просити све могуће благодети на Јевропу. Он је тврдио с вјером и правдом, да бар Инглешка неће бити она земља која ће презати од изведених на којег одређења берлинског уговора и он је изразио сангвинично очекивање, да ће се за врло кратко вријеме извести сва одређења тога уговора. Многи су држали да је то његово очекивање одвећ сангвинично, и без сумње јест, јер кад смо ми у службу ступили, ми смо затекли још многа одређења берлинског конгреса неизведена и с тога смо одмах изјавили нашу наміјеру да хоћемо да се посветимо том задатку и том тежењу, да се изведе један инструмент који за свој

постанак има да благодари нашем претходнику. Ми смо налазили да наша дужност у том правцу лежи. Ми нијесмо ни мало презали да приступимо извршењу тога задатка, јер смо претпостављали да ћемо у земљи наћи на сложна мишљења у том погледу, ма да су ово дјело други отпочели и други се за ње обавезали. Нама су подметали, да ми то чинимо у смислу непријатељског турској влади. Ни када ми нијесмо допустили, да смо ми непријатељи турској влади. Напротив, ми мислимо да смо ми најбољи пријатељи њени, јер смо ми настојавали да је побудимо да поведе своју политику правцем, који по нашем мишљењу једино има изгледа да јој осигура будућност. Има још и друга једна врста турских пријатеља — ја овдје нећу да говорим о личностима у овој земљи — који су Турској препоручивали да започне потоњи рат, који се тијем свршио, што је њено земљиште у Јевропи за половину смањено. Ми нећемо да нас уподобљавају с оваквијем пријатељима Туреке. Али ми држимо, да су двије ствари нужне за опстанак турскога царства, прво испуњење међународних обавеза, и друго: да се положај оних народа, над којима Турска влада, добрим и правичним законима олакша, те да се спојени може. Ми држимо да су ови услови и нужни и паметни. У Турској има у овоме часу, премда је то слабо познато, крајева гдје је због ослабљене свезе са царством још из пређашњих година поданицима тога царства знатна локална слобода остављена. Гдјегод је то случај, наћи ће се да тамошње становништво добро расположено, а гдје је противно од тога, ту су свагда буне и немир, јер поданицима није остављена контрола над локалном управом, него им се шаљу чиновници из Цариграда, који, ма да понекад и најбоље намјере имају, не могу никад ништа да ураде. Нека се ни по што не мисли, да ова племена, која живе у турској царевини, због тога што нијесу Инглези или што многа од њих не припадају вјери хришћанској, нијесу ни способни да уживају користи грађанскога реда и слободе. Многа од ових племена имају у себи клицу велике будућности, а не само хришћанска племена. Ја никад нијесам аборио нити ћу икад зборити против њих наједне ријечи у којој би лежало презирање. Што смо ми желели, то је било само побољшање њиховог положаја, и то средствима која препоручују правда и разум и која се дају употребити с кајмањом промјеном у одношајима ствари. Мој лорде, уговор берлински ишао је за тим да се утврди граница на једној страни од Туреке, а то још до данас није учињено. Он је исто тако ишао за тим да се уреди отвор са Грчком, па ни то још није уређено до данашњег дана. Он је настојавао да се удјеле мјесне власти и да се отклоне грдне злоупотребе на управи у области Јерменске и по другим крајевима турским, па и ту још није учињен ниједан корак у напријед. Ја тијем не мислим рећи да се у Турској није коракнуло ни за корак напријед; али што се тиче најглавнијих одређења берлинског уговора није се ни помакло с мјеста. Еле, мој лорде, с тијем надама и очекивањима ми смо почели радити на извршењу одређења берлинског уговора, а радили смо средствима која су данас опште позната под именом „јевропскога концерта“. Ми нијесмо желели да се са својом радном одвојимо од осталих јевропских сила. Ми не мислимо да је дужност овој земљи да узме на себе саму обавезу које спадају на Јевропу цијелу. Јевропа је обавезана да своју дужност испуни, а све што ми можемо да учинимо

то је да припомогнемо, да препоручимо, да поддримо пачиним пријатељским и уважењем достојним да се састави тај јевропски конферат и да се обрне радња његова на благословене цијели. Он је међу свјема средствима најмоћније, и с тога је за препоруку да се примени гдје треба и гдје може бити. Ја не велам, да је то једно од најлакших средстава, јер гдје свака сила хоће да има своје слободно мишљење и своју потпуно независност у радњи и поступању, ту је при разлици мишљења међу њима тешко подесити правцу у којем би се све спле сложиле да раде сагласно у тежињу к једној и истој мети. Но при свем том ми не треба да очајавамо да ћемо ипак нешто моћи постићи јевропским конфертом. За ово потоњих 12 сати ми смо примили неколико телеграма из Туреке, који су амо послати по нарочитој заповијести султановој. У потоњем од тих телеграма видимо, да има основаног надања, да ће данас или сјутра врло повољне вјести стићи из Уциња; а у једном од претходних телеграма, који су само за неколико часова старији од овога, каже се изближе да има мјеста надања да ће се Уцињ за који дан предати. Султан нам је указао част изразивши жељу да се ово саопштење његово прочита за овим поштом столу, гдје су ваша часна лица окупила. Има старо једно правило, које каже да догађаје у будућности не ваља очекивати одвећ сангвинично, а то се правилно потврдило већ толико пута у практичном животу. Но ја ипак судим, да нас ова порука султанова може обрадовати, јер је то порука која долази од узвишеног врла и која има смијер да задовољи једно друштво које је не достојно.

Црвена књига.

Остављајући на страну излагање даљих докумената о питању грчком као и о румунско-бугарским пограничним размрницама, ми ћемо овдје одмах пријећи на једно питање које се нас највише тиче, а то је:

Црногорско гранично питање.

Овај одјељак „црвене књиге“ обухвата преписку од 5 Августа 1879 до 30 Септембра 1880; у њему има 307 докумената. Преговори о црногорском граничном питању отпочели су још онда, кад се повео спор око Плава и Гусиња.

Из најприје је изгледало да ће све ићи ласно. Порта се показала готова, да чини Плаво и Гусиње још прије него се отпочела обилежавати граница. Али се већ 9 Августа 1879 пожалила влада црногорска, да се Турека слабо жури, да напусти поменуто мјесто. Међу тим су се Арбанаси спремили, да изјаве граничној комисији, да граница неће бити ништа важити, ако се не обилежи с одобреном цијеле Арбаније и у присуству арбанашких окупационика, него овако како одговара намјерама Црне Горе. У исти мах рекли су Арбанаси „да се не смије уступити ни стопа арбанашког земљишта, и да комисија треба да се равна према томе“. Аустро-угарски генерали консул у Скадру, Липић, примјећује у свом извјештају од 16 Августа 1879 да изјава Липића иде на то, да не да комисији да се приближи граници гусињској.

Сафет паша у својој ноти од 8 Септембра 1879, посланој Едему пашу у Беч, изјавио је са свим одјељно: „да ће порта предузети све нужне мјере, да се поменуто земљиште преда Црној Гори“. А у једној позивији ноти моли Сафет паша,

да царско краљевска влада поради, да књаз црногорски, с обзиром на тежбе у овоме питању, мало причека.

У сlijед тога послао је барон Хајмерле 5 Октобра 1879 из Беча оваку депешу витезу Темелу на Цетиње: „Едем паша тражио је да посредујем код књаз црногорског, да обустави своје мјере против Гусиња и Плава, које порта јавља и које би у сlijед отпора од стране становништва морале немановно изазвати знатне сукобе и велико пролијевање крви. Ја сам му ово посредовање ставио у изглед само под том претпоставком, да се најскорије изврши формална предаја Гусиња и Плава, коју нам је порта по ново објавила и коју смо према томе дали на знање влади црногорској. Докле ми настојавамо у Цариграду да се изврши формална предаја, докле ћете ви умолити књаз, да у интересу хуманитета и мира застане с мјерама, које би могле изазвати пролијевање крви.“

Но као што је познато ипак је дошло до сукоба између Црногораца и Арбанаса. Међу тим порта је и даље сваком приликом свечано изјављивала како је готова да уступи Гусиње. Како су се Русија и Аустро-Угарска држале у овој фази црногорског граничног питања, може се видјети из ових депеша што идју.

Кнез Горчаков телеграфисао је 29 Новембра 1879 руском посланику у Бечу ово: „Ми налазимо да ситуација не може остати овака. Берлински уговор не извршује се, крв се пролијева а Црна Гора упропашћује се, држећи знатан број војске под оружјем. Ако порта не може доћи до стојања за своје трупе, онда присуство тих трупа само окружава и потишмаже арбанашки отпор. Између Туреке и Црне Горе постоји ратно стање. Ми предлажемо да се учини у Цариграду енергичан колективан корак, те да се порта позове, да изнуди извршење уговора у Гусињу или ако није кадра то учинити, да одмах повуче своје трупе, па би се онда можда могли изаслати јевропски изасланици а да не буде сукоба.“

За тим је барон Хајмерле телеграфисао 1 Децембра 1879 барону Лагену у Петроград ово: „Ја сам данас наложио Косјеку, да живи настане код порте, да она без даљег одгађања преда Црној Гори Гусиње и Плаво, јер нам се то поново обавезала и сама одредила термин за то. На основу њеног обећања ми смо одрадили Црну Гору да не узимље силом те округе. Ако порта и у пошљедњем часу изневјери обавезу које је узела на се пред Јевропом а специјално пред нама, онда ће она изазвати сукоб, који може бити даље ко замашнији од Гусиња. Ми се надамо да овај корак неће остати без успјеха. На против колективан корак, на који би се најприје требало сагласити, а за који, како нам се чини, нема много изгледа да би задовољно пристанак свију сила, одио би много времена, док се међу тим то исто може постићи, ако свака сила употреби у истом смислу свој уплив у Цариграду. А да се пошље комисија јевропских изасланика у Арбанију, не би се могло знати шта би она тамо радила и колико би успјеха имала. Ја сам данас у овом смислу одговорио руском посланику и молим вашу екселенцију да сво изјави петроградском кабинету.“

А депеша коју је барон Хајмерле послао истога дана барону Косјеку у Цариград, гласи овако: „Још од мјесеца Септембра нама је порта више пута дала иаформалнија обећања, да ће извршити предају Гусиња и Плава по одредбама берлинског уговора. Сама је тражила крајак рок, да спреми мјере које су неизоставно нужне. Ми смо од нас начинили

них простих кола, до данашњих удобних кароца на перетима.

При крају 1834 године било је у Великој Британској тек 100 инглешких миља — 150 километра готових железница и тада је путовало свега 6 милиона путника на поштанским колима; 10 година доцније већ четвороструки број, а данас путује на железницама сједињених краљевина дневно 500.000 путника, 5 милиона цената робе, 35.000 комада марве, 1.100 паса и 740 коња. Укупна уштеда од путовања на железници наспрам опог на поштанским колима износила је у Инглешкој већ 1845 године двапут онолико, колико се за путничке карте на свима железницама издало.

Брзина инглешких брзовоза износи од прилике 60 километра на сат (са задржавањем на станицама) Поштански влакови возе шта више са брзином од 67—71 километар на сат.

Данас се може брзовозом, са салонским колима, собом за пушење и кафаном, из Лондона у Ливерпул за 4 сата стићи, без да се влак гдјегод задржава, одстојање између ова два мјеста износи 323 километра, дакле је ефективна брзина 81 километар на сат.

Између Лондона и Берлија (Birmingham) пријеђе железница 112 инглешких миља за толико исто минута. Из Париза у Мадрид, који је 1450 километара или 966 инглешких миља удаљен, може се за 36 сата стићи.

Листак „Гласа Црногорца“.

ЖЕЛЕЗНИЧКЕ БИЉЕШКЕ.

Многе ствари немају скоро никакве вриједности на мјесту гдје се израђују, и то с тога што су или неспособне за далеки пренос или је овај одвећ скуп; али им можемо вриједност прибавити, ако их за транспорт удесимо учинимо, претпостављајући да за ту цијелу нужни путеви постоје. Тако се данас големе катарке отправљају железницом из источне Галиције чак у Трет за аустријску морину. У јужној Америци сагорјевају грдне шуме са веома корисним дрвима, која би у Јевропи велику вриједност имала, али се због недостатка комуникационих, саобраћајних средстава не могу преносити, и с тога тамо гледају да то земљиште прераде за такве провазаве, који се могу лакше преносити или бар у близини употребити. Пређе су шивали из Америке само коже воловске, тако зване „Бујенос Ајрес“ у Јевропу, а месо остављали у великим гомилама да труне, и то с тога, што је месо било сувише за пренос, и што се обично кварило на мало даљем путу. Данас се прави из 40 килограма тог меса од прилике 1 килограм „Либеговог екстракта“ који се лако и јефтино може преносити, и дуго сачувати без да се поквари; 1 килограм таквог екстракта кошта од при-

лике до 13 фор. а. вр. Осим тога се побирају најбољи дијелови меса, ови осуше или на какав други начин конзервишу у Јевропу шаљу, гдје се тајартику у знатној количини троши, а на морским лађама као главна храна служи.

Неке ствари могу се само онда преносити на далека одстојања, ако се пренос са великом брзином обавити даје. Тако ију у Паризу разна зеља, које се чак из Алтира доноси; исто се тако и мјешко са велике даљине доваља. Из Чешке шилу зецове чак у Хајоверанску. Ово је све усјед тога постола могућним, што железница вози таквом брзином, какву наши стари ни сањати нијесу могли.

У колико су саобраћајна средства савршена, у толико је и привредни промет већи. Кад се степен цивилизације једног народа може одјењивати по количини потрошеног сапуна, по броју књижевних производа и излазећих новина, по броју школа и т. д. то може као мјерило за нуту служити и стање комуникационих — саобраћајних — средстава савишено са бројем житеља или простором земљишта.

Усавршавања средстава за пренос напредовало је у току дугих вијекова врло споро, тако да се још и дан данас међу разним народима, који у једној држави живе, најсавршенија средства поред најпросторијих зајети могу. Према овоме може се и ступањ њихове културе упоређивати. Ма да смо постали помоћу брзојаза независни од даљине, неизобр ажени

народи још и сада употребљавају улаке за хитна саопштења. При грађењу египатских и индијских железница Инглези нијесу могли урођенике да навикну на колица, но су их оставили да земљу по њиховом старинском обичају у котарицама на глави или рамену носе. При свем том ипак су Инглези покушавали, да колица уведу при грађењу железнице, али им овај покушај никако није ишао за руком, јер су ондашњи раденици, у оном тренутку, у ком су били без надзора, радије колица патоварена са земљом на глави носили. Моћ навике и обичаја спречава напредак како на душевном, тако и на материјалном пољу и код самих изобразених народа, а у колико више тек код народа, до којих још није дошла просвјета.

Промјеном покретајуће силе постајаје је потребно преначење пруге или пута, јер се у сlijед усавршавања покретног начина и обрних средстава и усавршавања самог пута нужним показало.

Прве справе за пренос на води бјеху разни славови од дрвета, пазубљена стабла, коре од дрва, неуочињене коже и т. д. Тек доцније су пронађена весла, јадра и крмал. На сувом бјеху прве справе саопнице од дрвета и костију. (Ескимоси имају саопнице од костију рибе кита, која плавучу.)

Проналазак кола и у самом најпростијем облику претпоставља већ виши културни ступањ, добре путеве и друмове, и доста је времена протекло од првобит-

гласило њених обећања код Црне Горе и успјели смо да кнежевину задржимо од њене надије, да силем заузме окупацију што су јој досуђени. Најпослије је изгледало да ће порта учинити крај оклијевања. Она је јавила, да је наложено Муктару паши, да у термину, који је он сам одредити напусти предају, и да му је дато на расположење доста војске. Сад смо дознали, да је Муктар паша изјавио, како не може добар стојати за своје трупе, ако би морао силу употребити. Ми смо се врло зачуђили овој новој сметњи, која је у флорантној супротности са свима изјавама, што нам је порта дала прије кратког времена. Због непрестаног оклијевања ствари су већ дотле дошле, да је сукоб неизбежан, ако се порта још у пошљедњем часу не рјеша да одржи ангажмане, које је узела на се пред Јевропом и специјално пред нама. Што се нас тиче, ми смо испријели наше заузимање код Црне Горе. Нека порта помисли на заплете, које може изазвати сукоб и који својом замашношћу могу далеко премашити важност оба спорна округа.

Поводом већ наменуте овдје ноте кнеза Горчакова изразио се барон Хајмерле у својој ноти, посланој 3 Децембра 1879 грофу Карољу у Лондон, овако: „Ми смо нашли да треба одбацити колективни корак, а тако исто и изашлије европске комисије у Арбанију, за коју се не може предвидјети, шта ће тамо и колико да уради. Ми се надамо, да и англишки кабинет дијели ово мишљење, али бисмо велику важност на то полагали, да и он од своје стране учини кораке у Цариграду, те поради у истом духу, да се окрене портину пајња на то, да она оклијевањем с предајом постиже само узурпацију у Арбанији и потпирује арбанашки народни фашизам, који ће се најпослије окомити и против њеног ауторитета што је и онако тамо слаб. На пошлетку порти би једва користно и војни успјех и ова би се упростила трошећи и новац и војску. Молим вашу екселенцију, да се у овоме смислу повјерљиво изрази тамошњем кабинету.“

Све велике силе одобриле су како преставку барона Хајмерла у Цариграду тако и мишљење његово у ствари црногорској, као што показују ове депеше што ћемо их сад навести.

Гроф Карољ телеграфисао 4 Децембра 1879 из Лондона барону Хајмерлу: „Ја сам се изразио лорду Солзбрујој о томе како ми је ваша екселенција телеграфисала 2. окт., и он се са свим слаже с вашом екселенцијом, како што се тиче онога да се не може примити колективан корак тако и што се тиче важности скоре предаје Црној Гори онога земљишта, које јој досудио уговор берлински.“

Дале гроф Сечелји јавио је 5 Децембра 1879 из Берлина барону Хајмерлу: „У Цариграду су се изаснили односно црногорског питања са свим у смислу граница којих се придржава ваша екселенција.“

На пошлетку гроф Бајет телеграфисао 5 Децембра 1879 из Париза барону Хајмерлу: „Влада одобрава нашу изјаву. Она неће пристајати да се шаље комисија, али се неће противити ни колективном кораку, ако су остале силе вољне учинити га.“

И тако је руска влада 7 Децембра одустала са свим од свога предлога.

У ноти барона Хајмерла, посланој 10 Децембра 1879 барону Косјеку, налази се овај значајан цасаж: „Ми нисмо никад тражили да порта силем оружја сломи отпор становника гузнијских. Али смо настојавали, да она уступи те округе, као што је обавезана према одредбама уговора

берлинског. Ми не сумњамо у искреност њених намера, али морамо констатирати, да је сад још она иста ситуација која је била прије годину и по дана, и да преговори што се већ три мјесеца воде, нису дошли још ни до каква резултата.“

У слијед више пута понављаног узимања од стране аустро-угарског заступника, издата је на пошледку 17 Децембра 1879 заповјест Муктару паши, да изашле једнога комисара, који ће извршити предају Гусиња. У исти мах падата је и једна прокламација, у којој је објављено да тамошњи народ не потпада више под државу султанову. Црна Гора признала је с благодарношћу труд Аустро-Угарске око овога корака. Али резултат није одговорио очекивању. Предаја се не изврши, али би крвава борба измеђ Арбанаса и Црногораца. Мало по мало увидјеле су силе, да се спорн гузнијско питање не може изравнати мирним путем. И тако је искрснуо нов план, тако звани Кортијев пројект: да се мјесто Гусиња и Плава даде Црној Гори област Цијевне.

Интересантно је држање Инглешке у овом новом питању, јер у неколико показује колико се онда Инглешка, за владе Виконфилда и Солзбрија, освртала на жељу Аустро-Угарске и колику је важност полагала на споразум с аустро-угарском монархијом. Ево два телеграма из којих се то може видјети.

Сер Х. Лејард телеграфисао је 19 Јануара 1880 лорду Солзбру ово: „Гроф Корти каже ми, да је дознао од своје владе, да је књаз црногорски вољан примити у размјену оно земљиште што порта предлаже, али под условом, да Црна Гора добије ону граничну линију измеђ скадарског језера и мора, коју су предложили руски и црногорски комисиари, а коју су остали чланови граничне комисије одбацили. Гроф Корти сондирао је Саваса пашу и он изгледа као вољан да пристаје на овај аранжман, који ће учинити крај овом тугаљивом питању. Да ли треба да то и званично потпомогне.“

Лорд Солзбриј одговорио је 21 Јануара 1880 телеграфом серу Х. Лејарду ово: „Дознајте шта мисли аустро-угарски посланик. Не би било прикладно потпомагати живом такву политику односно Црне Горе, каквој би Аустро-Угарска живо замијерила. Преговарајте непосредно са сером Хенријом Елиотом о свима стварима што се тичу непосредно Црне Горе.“

Политички преглед.

Питање уцњеско и грчко малаксава течајем времена све више, јер велике силе као да не осјећају више потребе да се много загријевају око тих питања. Судећи по млакој бесједи Гледстоновој, по пераду сједињене флоте у которском заливу, по одласку скоро свијех странијех заступника са Цетиња могло би се мислити као да је уцњеско питање својој судбини остављено, а за грчко само толико се јавља да су све силе навалиле на Грчку да је укоче и зауставе у њеном настојању за присилним рјешењем грчког питања.

Међу тимјем Дервиш-паша ради свој посао у Скарду. Он је сазвао скупштину арбанашких главиара и с њима је пред Јевропом представљао игре које иду у прилог турским интересима, т. ј. дао је преко њих огласити свијету како Арбанаси неће да уступе ни једне стоне од својега земљишта Црногорцима, а то се и хтели од њих да кажу.

* *

ницама пак само 2 франка, дакле 20 до 37! пута мање него у Мексику.

Железнице за вријеме ових пошљедњих 40 година саграђене претјављају огроман капитал; оне утићу на народно-привредни покрет као каква велика сила, а тако су исто и свјетла граница технике и индустрије дале полет, који се догде ни замислити није могао.

Ако се узме да се на железници 10 пута брже вози него на обичним колима, то се може површина наше земље за 100 пута мању представити, кад би железницама на све стране испрекрштана била.

Железнице у Јевропи су за 5 година, од 1860—1865 од 6955 географских миља на 10.000 миља нарастале, то је дакле за 43-8 проценти; оне пак у вијеро-ропским земљама за 20 процената. На железницама читавог свијета има преко 40.000 локомотива и 1.250.000 кола. На овима се вози дневно око 3 милиона људи и преноси 27 милиона царинских цени еспаца. За саме шине потрошено је преко 230 милиона цени гвожђа.

За грађење железница у Великој Британској потрошено је до 1864 год. 385 милиона фуната штерлинга. Дужина свију железница, које су до тог доба на инглешким острвима у обрт биле, износила је 11.000 инглешких миља.

Усавршавањем комуникације постигла

Нова влада српска у Србији доста је издала општу амнестију за све политичке кривце, и у слијед тога многи синови Србије, који су до сад стојали у тамници или који су се налазили у прогонству изван своје отаџбине, сада су се вратили патриот. Међу првијема налазимо бившег министра-пресједника Чумића, који је најприје на смрт а послје на седам година тамнице осуђен, видимо га да је помилован и да се вратио из тамнице поздрављачке у Београд, гдје га је грађанство дочекало с највећом усрдношћу. Осим тога вратио се у Србију и други бивши министар-пресједник Љубомир Каљевић, који је живио до јакоту Бечу.

Министар унутрашњих дјела, г. Гараманин, изао је расписе на све начелнике у Србији, у којем им је разложно начела која ће нову владу руководити у унутрашњој политици њеној, а исто тако и министар иностраних дјела управо је окупацију на све заступнике Србије у иностранству, у којој је обиљежен правац спољашње политике новог министарства српског. Оба акта дашу духом истинскога слободоумља и чистог патриотизма.

Осим тога изашао је кнежев указ, да се постојећа народна скупштина распусти, а избори за нову скупштину да се имају предузети 30. Новембра ов. г.

* *

Саопштавамо овдје у цијелости бесједу грчкога краља Ђорђија, којом је отворио грчку народну скупштину. Она гласи овако:

„Господе посланици! Вративши се с мога пута из иностранства, журим се да вас поздравим и замолим, да ми припомогнете у извршавању дужности народних, које ме сад очекују. Ове су дужности озбиљније него икад што су биле. Али ма како да су велики захтјеви садашњости, ипак дух, што вије у нашем народу, стоји на висини тих захтјева и даје ми сигурна темеља за моје поступање. Мене управо и храбри љубав мога народа коме преко вас исказујем своју благодарност на изјавама у којима је изразио своја осјећања. Саопштавајући вам, да су моји односи према страним силама пријатељски, изјављујем у исти мах благодарност државама, које сам на моме путу походио, и које су својом досудом издржале нашу земљу нову границу, која ће боље аранжирати нашу крајевину и проширити нашу народну власт и на ону браћу јелинскога народа што се жртвују за независност Грчке. Велике државе, које су као судије изрекле своју пресуду, раде на томе да се њихова пресуда и изврши. А по чем изгледа извршење као сигурно, то смо сви у очи акције и ви ћете у садашњој скупштинској периоди вијећати о развоју и регулацији њеном. Моја влада није могла изоставити, а да не развије извјестан самостални рад за вријеме осуста скупштине. Она је из закона црпила оправдање за свој рад, а уз то се поуздала, да њени рад неће наићи на отпор код скупштине, чији се сазив морао одгодити из обзира што их диктираше народни и државни интерес. Ови обзир руководили су ме и онда, кад сам у строго уставној форми наредио да се војска мобилише. Скупштини ће се одмах подијети мој указ који се тиче ове мјере. Наредбе су биле издате у тој цијељи, да се на вријеме прикупи војна и поморска снага земаљска, да се сви редови народа, који су обавезани да служе под оружјем, позову да попуне војску и да се спреми потребан материјал. Ове спреме, изазване ванредним догађајима, биле су извршивање обавеза, које наша земља има да испуни према народу и према силама, које су своју пре-

суду довијеле. Народ, знајући цијенити свечан карактер ових обавеза, притиче с оданостју под оружје и вољно сноси жртве што му их намећу ванредне прилике. Да би се подмирли трошкови око мобилисања војске, која је влада одобрила ванредне кредите указима, које треба и ви да одобрите; а закључен је и зајам у иностранству, издањем окамаћених државних папира. Дале је углављена конвенција с народном банком за други зајам, с резервом, да га по уставу скупштина одобри. Моја влада подијелиће вам дотичне законске приједлоге за оба зајма, и неколико других наредба што стоје с тим у свези и предлог за продужење принудног тежила банкова. Дужности, што их народ на се узимље, озбиљне су и тешке, јер ће војска што је позвана на оружје остати дотле под барјакотом, докле се не утврди нов поредак у провинцијама, које су досуђене Грчкој. Наш народ зна овај тврди услов наше садање војне спреме; он је показао, да је готов, да понесе тежак терет њезин. А и ја сам непромјенио науку да на томе радим, да мобилизација војске дође потпуно и са свим до оне цијељи, која је пред нама. Предлози, које ће вам моја влада подијелити, резултат су ове одлуке. Ја се у својој намери уздам са свијем у суделовање скупштине, која је извршила тумач воље народне. И онда таквом дјелу неће изостати благослов свемогућег, који чека узме у окриље наше тежбе. Објављујем, да је отворена друга сесија осме законодавне периоде.“

Д о п и с и.

П. КОТОР, 17. Октобра. — У дневима 13. 15. и 16. тек. ов. м. објављени су избори новог вијећа которске политичке општине; избори су мирно свршени и у пуном реду већном гласова испала су слиједећа господа: у првом изборном тијелу: Јакшић Јово, Ђелчић Евгеније, Јововић Шино, Липовац витез Томо, Мартиновић Флоренциј, Николић Трифун, Огњеновић Митар, Луковић д-р Марко, Пеци д-р Јосиф, Сметка д-р Трифон, Стефановић Нико, Томовић Јово. У другом изборном тијелу: Виде Урбан, Властелиновић Јово, Луковић Рако, Јовановић Јово, Кроћи Јован, Мариновић Мићо, Матарели Хенрик, Менегело Антон, Поповић Веселин, Радивовић Стево, Томчић Викентије, Ђилча Јово. У трећем изборном тијелу: Бућин Војин, Буронич Бојко, Цанутовић Антон, Ђетковић Мато, Каменаровић Видо, Луковић Филип, Малић Андрија Шино, Петровић Шино, Петровић Мато Иво, Пажиновић Бојко, Рамадановић Петар, Жбугега Фердинанд.

Кроз 14 дана од ових 36 лица биће се начелник, и 6 присједника, које ћемо вам на своје вријеме јавити.

Б. ПОДГОРИЦА, 26. Октобра. — Приликом именовања младог кнежевина, великог војводе зетског Мирка Петровића, показао је народ на ове крајеве колико је обузет осјећајима весеља, тим више што је ова земља срећу имала, послје толико вијекова, опет свог великог војводу добити, у лицу мушкога огранка владајуће династије Петровића.

У очу овога дана цијела варош свечано освјетљена била. Кроз све улице вароши могло се као даном шетати. Знак великог весеља и радости видно се не само на појединцима, него хором и цијевом предаваше у ону радост публике. У јутро на сами имендан на један пут ова

У Њујорку постоји једно друштво, које ту варош снабђена са ошким месом у великим количинама из далека запада. Са даљине од 1000—2000 километара добија то друштво месо од скоро заклане марве у колима железничким, која су нарочито за ту цијељ саграђена и ледом обложена.

Железницом долазе преко године у Париз, па често и са даљине од 47 миља око 60.000.000 литара млијека, које се у Паризу на 280.000 литара дневно троши. 1843 године трошило се на главу 71 литара, а 1860 године 103 литре годишње. Лондон потребује са стране мјесечно 508.000 галона млијека, које се од 20.000 крава добија, и које на годину око 6.600.000 форината кошта.

А какве би тек користи довијела железница нашој драгој Црној Гори, која у комуникационим средствима тако оскудева! Но за пужу могу и добри путеви железнички замјенити, и ми желимо да их Црна Гора што више добије, пошто је вријеме грађењу железница још доста далеко.

Ип.

У државној штампарији.